

Бисерка Рајчић

ПЕСНИКИЊА КОЈА ЈЕ ПИСАЛА ОЛОВКОМ

После одласка Виславе Шимборске

„Госпођа Шимборска нам је оставила поприлично за читање и размишљање.” Овим речима у четвртак, деветог фебруара у подне завршен је погреб Виславе Шимборске на Раковицком гробљу у Кракову. Погреб који се одвијао онако како је желела и како је записано у њеном тестаменту. Са што мање људи. Без венаца и цвећа. Без великог броја говора. Уз песму Еле Фиццералд „Black Coffee”. Над гробом су говорили председник Републике Пољске Броњислав Коморовски, градоначелник Кракова Јацек Мајхровски, песник Адам Загајевски и секретар Шимборске Михал Рушинек, који је рекао следеће: „Видећи шта се овде догађа и слушајући шта се говори, помислио сам шта бисте рекли на све ово. Вероватно бисте посумњали у то да су сви ови људи дошли случајно, већ да их је нешто успут задржало, на пример нека важна утакмица. Нешто пре смрти рекли сте да сте имали дуг, добар, занимљив живот и срећу са људима и пријатељима – да сте за то били захвални судбини и помирили с оним што ће се догодити. Било би занимљиво да знамо шта сада радите. Претпостављали сте да ћете у песимистичкој верзији седети за неким столом и писати посвете. А у оптимистичкој верзији? Да је на небу Ела Фиццералд и да је сада слушате, са цигаретом уз кафу. Истовремено – на нашу срећу – можете бити и са нама. Оставили сте нам поприлично за читање и размишљање. Хвала вам, госпођо Вислава.”

Треба додати да су јој се пољски писци још исте вечери почели одуживати за оно што је оставила и што наводи на размишљање. У Музеју савреме уметности у деветнаест часова одржано је књижевно вече на којем су чули њено читање песме „Облаци”, приказан је филм о њој, чувени пољски џезиста Томаш Стањко одсвирао је у пратњи пијанисте Марћина Василевског њену омиљену композицију на труби, а онда су уместо читања стихова и разговора о њеној поезији уследиле анегдоте. Онако како би се Она понела у сличним приликама.

Јер, увек је сматрала да се све што је о себи имала да каже налази у њеној поезији. Никада није волела интервјуе, особито после Нобелове награде. Није ни поезију волела да чита на јавним местима. Како је сада у моди да збирку песама прати CD, издавач ју је наговорио да прочита целу последњу збирку *Овде*, која садржи осамнаест песама. Некако је пристала на то. На половини снимања затражила је одмор, тј. да попуши цигарету и попије кафу. Док је чекала на кафу рекла је: „Доста ми је те Шимборске!” Тај коментар је остао на CD-у.

Волела је „успорен” живот, у којем, како је сама говорила, има доста места за ћутњу и бивање са самом собом. То се посебно односи на период њеног живота после 1990. године, када је умро њен дугогодишњи животни партнер, прозаик Корнел Филипович, по образовању биолог, страстан риболовац и љубитељ природе, чиме је заразио и Виславу.

Иначе, волела је друштво, али са малим бројем људи које добро познаје и међу којима може да се осећа опуштено. Откад има „нормалан” стан у Пјастовској улици приређивала је и вечере. Како је спадала у жене „спремачице” а не „куварице”, како их је делила наша Исидора Секулић, вечеру је обично спремао њен колега песник, Јузеф Баран. Вечера се увек завршавала тзв. лутријом, у којој је свако био добитник. На сто је расипала веома необичне предмете, а присутни су из каубојског шешира вадили број којим су извлачили необични згодитак, који су морали да коментаришу на одређен, тј. забаван начин.

Није волела дужа путовања, поготову не сама. Са Филиповичем је лето проводила у Великопољској, где је он ловио рибу, а она сакупљала печурке и јагоде. Јесен и зиму су проводили у Дому стваралачког рада „Халама” у Закопану. У соби број 9 на другом спрату. Са два, рекло би се, пољска кревета, ормарићем и писаћим сточићем. Мада јој, како је ретко писала песме, ни тај стоцић није био нарочито потребан. Идеје за песме записивала је у

нотес са старинским кожним корицама који је волела да показује. У њему је записивала речи, реченице, стихове, мисли, афоризме које је касније користила. Како сама једном приликом рече, за разлику од Милоша који је песму писао увек од почетка, она је то чинила од средине или краја. И никада није знала како ће испати. Стално ју је поправљала, да би је на крају, после више читања, бацила у специјалну корпу за отпатке. Писала је увече или ноћу, а написано читала током дана, углавном одбацујући га.

Више је волела филм него позориште. Са Ањерлом Кот, сестром Јана Кота, историчарком и стручњаком за XVI век и Филиповичем често су ишли у кинотеку и гледали старе филмове. Од свих жанрова највише је волела кримиће и филмове страве и ужаса. Веома је волела телевизијске серије о злочинима. Обожавала је Поароа. Инспирација тим филмовима види се у њеној поезији, у лимерицима који су у Пољској веома популарни и колажима. Исецање материјала за колаже које је слала пријатељима за Божић и Нову годину спадало је такође у њена омиљена занимања. Јер, како је у једном интервјуу рекла: „Ја непрестано кружим око света који је само наш, откривајући многобројне облике живота”. Иако је није занимала теорија књижевности, ни изјашњавање о поезији, већ је у својој трећој збирци песама *Дозивање Јелшица* прихватила промене у уметности XX века које су се изводиле из технике колажа. Тако да је стварала паралелно ликовне и књижевне слике, у којима је показивала свој однос према језику и језика према стварности. Доказујући да се у обема областима не ради о „исцрпљивању” могућности рационалистичког приступа стварности већ о томе да се стварност може приказивати кроз фрагмент или детаљ које прималац прихвата као „целину”. Још треба истаћи да је у свом раду и на писању поезије и стварању колажа остала технички на почетном нивоу. До краја је писала оловком или пером и у завршној фази прекуцавала на писаћој машини, а у случају састављања колажа користећи маказе и лепак. Компјутер и интернет није прихватала нити их је користила у раду. Тешко јој је падао и мобилни. Никада је није занимало шта књижевна критика пише о њој. На питање да ли је читала неку критику одговарала је Гетеовом изјавом: „Уметниче, стварај, не причај!” Није волела много ни белетристику. Читала је само по које дело својих пријатеља. Из ретких интервјуа сазнајемо да је у младости читала Дикенса, Свифта, Монтења, Томаса Мана и још неколицину. Њена главна лектира били су приручници, енциклопедије, атласи, пре свега историје, све осим политичких. Вероватно

је о томе одлучила њена вера у комунизам и промене које ће свету донети, комунизам у који се као и многи други разочарала и 1966. године због напада на Лешека Колаковског вратила партијску књижицу. Седамдесетих и осамдесетих година, када је у Пољској настајала демократска опозиција остала је посматрач, мада је учествовала на многим протесним вечерима, потписивала петиције, пружала подршку.

Отворено је говорила о томе да има и другу страну, анегдотску и веселу, јер не воли „суморна” лица. Сумирајући свој живот, рекла је да је у бити имала срећан живот, мада је у њему било много смрти и сумњи. О личним стварима никада није говорила, као што није волела да говори ни о својој поезији, како и због чега је пише. У једном од ретких интервјуа рекла је да је обожавала Фелинија, да су његови филмови били за њу „квинтесенција живота као театра”, да је поводом његове смрти хтела нешто да каже, али да ниједном новинару није пало на памет да за мишљење о овом великану пита песникињу. Веома су јој се допадали филмови Вудија Алена. Неко му је то пренео и он ју је позвао да дође у Америку, али она није отишла. Јер, и ту би настао проблем – како му то растумачити. За једну Нову годину послала му је колаж, на основу којег је он закључио да Она савршено одговара његовој дефиницији дубоког и проницљивога уметника, поручивши јој: „Осећам се почаствованим што знате да постојим”. И, на томе се завршило.

Као једну од највећих вредности истицала је пријатељство и постојање „другог”. Отуд је у њеној поезији „ја” као лирски субјект неизразито. Отуд се „свако” или „други” може поистоветити с њеним стиховима, јер је свему приступала с дистанцом, тј. тежила да буде објективна, створивши лирски језик који је контролисао хладан и свеж ум, мада лојалан колоквијалном, језик парадокса који само наизглед делује једноставно, а у бити је рафиниран и „дволичан”. Због тога је у целини остала феномен и загоњетка. Мада је од шездесетих година том својом спољашњом скромношћу, дискретношћу, тихошћу успевала да „електрише” читаоце. Успевала је да са њима успостави контакт без помоћи медија. Њене песме су имале тираже као неки романи. Превођење су на педесетак језика. Од почетка деведесетих година налазила се на листи потенцијалних нобеловаца.

Поред песама које је објављивала у збиркама или изборима, које је увек правила сама, с великим уживањем је писала лимерике, шалтиве кратке стихове који се углавном односе на неки

догађај или личност. Захваљујући њој почели су да их пишу и непесници. Између осталих професор Маркјевич, бивши марксиста и позитивиста. Тако да је основала Ложу лимерика, чији је председник њен секретар, Михал Рушинек. Мањи број лимерика је објавила у књизи *Римованке за децу и одрасле*, илуструјући их својим колажима. Тај тип уметничког стваралаштва третира као „једну од метода посматрања живота и стварања нових светова”.

Иако њена поезија због одсуства риме не звучи миловучно, неке њене песме су компоноване и певане. Посебно је популарна песма „Ништа се двапут не догађа” коју је дуго певала Луција Прус, а сада и позната поп певачица Кора, а сат уочи погребне церемоније са торња Богородичине цркве на Главном тргу одсвирао ју је на труби Марјан Магјера, члан састава *Capella Cracoviensis*. Тај тип интерпретације њене поезије јој није сметао, јер није нарушавао њену интиму, као што је био случај с Нобеловом наградом коју је називала „штокхолмском катастрофом”. Јер прави уметник, по њој, мора непрестано да понавља „не знам”, иако је критичари називају филозофом, чак мудрацем. На шта реагује: „Често у једној реченици налазим нешто о чему сам размишљала пола живота. Читам и захваљујем што су ми дате те реченице, ти кључеви који отварају толика замандаљена врата.”

Без обзира на та неоспорна достигнућа у поезији, имала је проблема са пољском десницом. Тако да су се у неким националистичким новинама на вест о њеној смрти појавили наслови као што је „Десница не плаче за Шимборском!”, а на интернету врви од увредљивих написа. Посебно јој се замера што је почетком педесетих година потписала осуду неколицине високих пољских свештеника, између осталих тадашњег примаса Пољске, Стефана Вишинског који је провео три године у кућном притвору. Да је жива, на те нападе можда би одговорила да је то била „обавезна лектира” њене генерације. Јер као што су песме у њој дуго сазревале, дуго је сазревала и као личност која се касније, две трећине живота понашала зрело.